

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ (за видами економічної діяльності)

УДК 330.142.26

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ СУТНОСТІ ОБОРОТНИХ КОШТІВ

А.М. Ткаченко, доктор економічних наук. Г.П. Звір'яко.
Запорізька державна інженерна академія.

The article deals with such terms as circulating assets, circulating activities, circulating capital. We suggest our own definition of the term «circulating assets». The non-identity of such notions as «circulating assets», «circulating activities» and «circulating capital» has been proved.

Вступ. Ефективність управління оборотними коштами пов'язана з формуванням і використанням оборотних коштів, яким належить особливе місце у структурі капіталу підприємства і від якості управління якими залежить безперервність процесу виробництва й реалізації продукції, ліквідність підприємства, його платоспроможність та рентабельність.

На сьогоднішній день питання забезпеченості вітчизняних підприємств оборотними коштами є першочерговим з урахуванням їх визначальної ролі на виробничій і товарній стадіях.

Доцільно в першу чергу дослідити існуючі позиції відомих науковців щодо розуміння сутності «оборотних коштів» як комплексної економічної

категорії, їх розбіжність чи ідентичність з поняттями «оборотні активи», «оборотні засоби», «оборотний капітал».

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Істотний внесок у дослідження економічної сутності оборотних коштів зробили відомі вітчизняні та зарубіжні науковці А.М. Поддєрьогін, Є. Бригхема, Н.Б. Єрмасова, В.Н. Смагін, Ю.А. Арутюнов, Абубакер Абулгасем Однат, Д.В. Василічев, Я.В. Гур'єва, Н.П. Погореленко, С.В. Мочерний, М.В. Володькіна, Л.О. Роштейна, І.М. Бойчик, Н.М. Бондар, В.В. Кулішов, С.Ф. Покропивний, Т.О. Прима, І.В. Зятковський, Г.М. Азаренкова, І.В. Зелгавіс, Зві Боді, Роберт Мертон, М.Н. Крейніна, Р. Брейлі, С. Майєрс, М.Д. Білик, Р.Н. Холт, А.В. Рексін, Р.Р. Сароян, Г.Б. Поляка, І.О. Бланк.

Незважаючи на те, що питання сутності оборот-

© Ткаченко А.М., 2012.

© Звір'яко Г.П., 2012.

них коштів розглядають автори багатьох наукових праць, досі відсутнє єдине визначення економічної сутності оборотних коштів підприємств, на що і звернемо увагу.

Постановка мети та завдань. Дослідження існуючих теоретичних положень щодо визначення економічної сутності оборотних коштів, а також їх розбіжності чи ідентичності з поняттями «оборотні активи», «оборотні засоби», «оборотний капітал».

Основний матеріал і результати досліджень. Оборотні кошти – комплексна економічна категорія економічної науки. Цим пояснюється наявність значної кількості визначень цього поняття.

Аналіз спеціальних економічних джерел свідчить про неоднозначність поглядів та відсутність єдиного розуміння науковцями.

А.М. Поддєрьогін об'єднує терміни «оборотний капітал» і «оборотні кошти». В його редакції «оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку» [23, с. 158]. Ми вважаємо це визначення досить цікавим та виправданим, тому що воно розкриває суть та економічну природу оборотного капіталу. Але в той же час не можна ототожнювати поняття «оборотний капітал» та «оборотні кошти».

На думку Є. Бриггема, «оборотний капітал – інвестиція фірми у короткострокові активи – готівку, ліквідні цінні папери, товарно-матеріальні запаси та рахунки дебіторських заборгованостей» [9, с. 734]. Як бачимо, у цьому визначенні також не повною мірою розкрито основні риси оборотних активів, але акцентовано увагу на тому, що оборотний капітал відображає вкладення коштів підприємства в оборотні активи.

Н.Б. Ермасова об'єднує поняття «оборотні кошти» й «поточні активи» і дає таке визначення: «оборотні кошти (поточні активи) – засоби, інвестовані підприємством у поточні операції впродовж кожного операційного циклу» [14, с. 78]. Таке визначення є більш загальним і не дає точної характеристики оборотним коштам.

Аналогічне визначення дає В.Н. Смагін: «оборотні кошти – кошти, які інвестуються підприємством у свої поточні операції» [30, с. 71]. Цей економіст також не визначив сутності та економічної природи оборотних коштів.

Заслугує на увагу трактування Ю.А. Арутюнова, котрий зазначає, що «оборотний капітал – це інвестиції в поточні активи, які називають також оборотними коштами. Особливістю оборотного капіталу є те, що він не витрачається, не споживається, а авансується, що припускає повернення коштів після кожного виробничого циклу або кругообігу,

що включає виробництво продукції, її реалізацію, одержання виручки» [3, с. 137]. У своєму визначенні автор точно характеризує економічну природу оборотного капіталу, але, як уже зазначалося, до складу оборотних коштів не включаються короткострокові фінансові інвестиції. Тому більш виправданим було б таке визначення: оборотний капітал – інвестиції в оборотні активи.

С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій вважають, що «кошти оборотні – вкладена підприємством в оборотні фонди та фонди обігу (крім амортизаційних відрахувань) сукупність фінансових коштів, яка опосередковує їх рух у процесі одного відтворювального циклу (кругообігу)» [21, с. 379].

М.В. Володькіна зазначає, що «...оборотні кошти підприємства складаються з оборотних фондів та фондів обігу» [11, с. 67].

На думку Л.О. Роштейна, «оборотні кошти – це грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні об'єднання для створення запасів сировини, матеріалів і інших матеріальних цінностей» [29, с. 61]. Але представлене визначення є не зовсім коректним, оскільки запаси сировини, матеріалів, інших матеріальних цінностей та дебіторська заборгованість, як і грошові кошти, включаються до складу оборотних коштів.

І.М. Бойчик визначає оборотні кошти підприємства як «сукупність грошових коштів підприємства, вкладених в оборотні фонди і фонди обігу» [6, с. 182].

Н.М. Бондар вважає, що «оборотні засоби підприємства постійно перебувають у русі і, змінюючи свою форму, проходять три стадії, забезпечуючи безперервність відтворювального процесу на підприємстві, що відбувається як у сфері виробництва, так і у сфері обігу» [7, с. 114].

В.В. Кулішов вважає, що до оборотного капіталу (оборотних господарських засобів) належать виробничі запаси (сировина та матеріали, паливо, запасні частини), незавершене виробництво й напівфабрикати власного виробництва, готові вироби, грошові кошти в розрахунках. В оборотних коштах розрізняють оборотні виробничі фонди і фонди обігу [20, с. 94, 96].

С.Ф. Покропивний визначає, що оборотні кошти – це сукупність грошових коштів підприємства, необхідних для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів і фондів обігу [24, с. 110].

Т.О. Примак вважає, що «оборотні кошти – сукупність грошових засобів підприємства, необхідних для формування та забезпечення кру-

гообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу» [27, с. 63].

А.В. Шегда вважає, що «оборотні кошти – це сукупність коштів підприємства, що авансуються на створення оборотних фондів і фондів обігу і забезпечення їх неперервного кругообігу» [31, с. 205].

І.В. Зятковський зазначає, що «обігові кошти – це грошові кошти, авансовані в обігові виробничі фонди і фонди обігу, які забезпечують безперервність процесу виробництва і проведення розрахунків» [18, с. 100].

Г.М. Азаренкова, Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко вважають, що «оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції» [2, с. 126].

І.В. Зелгавіс визначає оборотний капітал як «грошові кошти й мобільні активи, які перетворюються в грошові кошти впродовж одного виробничого циклу, що забезпечує безперервність виробничого процесу виробництва й обороту та отримання прибутку» [17].

Аналогічне визначення поняття «оборотні активи» представлено Зві Боді та Робертом Мертоном: «... суми грошових коштів компанії та всі інші статті балансу, які протягом року передбачається перетворити в гроші» [16, с. 114]. Автори різниці між поточними активами й поточними зобов'язаннями називають чистим оборотним капіталом.

М.М. Крейніна вважає, що оборотні активи – це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які за нормальних умов роботи протягом року (або навіть більш коротшого періоду в межах року) перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів і т.п. [19, с. 35]. У цьому визначенні акцентовано увагу на терміні використання оборотних активів, але грошові кошти не розглядаються як складова оборотних активів.

Р. Брейлі та С. Майєрс застосовують поняття «оборотні активи», «короткострокові активи», «поточні активи» [8, с. 740]. На їх думку, поточні активи (короткострокові активи, оборотні активи) – це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому збирається перетворити в грошові кошти [8, с. 744]. На нашу думку, наведене визначення є не зовсім коректним, оскільки грошові кошти також не включені до складу оборотних активів.

Вітчизняний економіст М.Д. Білик дає таке виз-

начення [4, с. 161]: «Оборотні активи виробничого підприємства – група мобільних активів з періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями». В розглянутому визначенні показано економічний зміст оборотних активів та акцентовано увагу на необхідності узгодження їх обсягів з поточними зобов'язаннями. Такий підхід є досить виправданим, але запаси, які входять до складу мобільних активів, належать до менш ліквідних активів, тому в загальному обсязі мобільні активи не можна відносити до високоліквідних.

Також у сучасних умовах господарювання оборотні активи беруть участь не тільки в операційній діяльності підприємств, а й в інвестиційній та фінансовій. М.Д. Білик також характеризує поняття «валові оборотні активи» як «...весь обсяг оборотних активів незалежно від джерел фінансування» та чисті оборотні активи – «...різниця між валовою сумою активів та загальною сумою поточних зобов'язань» [4, с. 162].

А.В. Рексін, Р.Р. Сароян визначають оборотні засоби як «поточні активи, які можуть бути обернені в грошові засоби протягом року» [28, с. 137].

На думку Г.Б. Поляка, «оборотними засобами (поточні активи) є активи, які можуть бути протягом одного виробничого циклу або одного року перетворені в грошові засоби» [26, с. 160].

Відомий сучасний економіст І.О. Бланк трактує оборотні (поточні) активи як сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговує поточний господарський процес і повністю споживається протягом одного операційного циклу [5, с. 62]. У цьому визначенні чітко вказано на економічний зміст оборотних активів.

Абубакер Абулгасем Однат пропонує розглядати оборотні кошти як елемент ресурсного забезпечення діяльності підприємства, використання якого протягом одного року чи операційного циклу може привести до отримання економічних вигід у майбутньому і таким чином визначає ефективність виробничо-господарської діяльності [1, с. 7].

Д. Василичев пропонує формулювання терміна «оборотні кошти» в такій редакції: «Оборотні кошти – це частина фінансових ресурсів, що знаходиться в обороті підприємства, які призначені для фінансування матеріальних та інших витрат, покриття витрат на оплату праці з відрахуваннями на соціальні заходи, а також покриття витрат, викликаних дебіторською заборгованістю» [10, с. 6].

Я. Гур'єва термін «оборотні кошти» трактує так:

Рис. 1. Склад оборотних коштів, оборотних активів та оборотного капіталу

«...обігові кошти – це об’єктивно необхідна економічна категорія, що є авансованою в грошовій формі сукупною вартістю для створення обігових виробничих фондів та фондів обігу, що постійно переходить у процес кругообігу з однієї функціональної форми в іншу з метою забезпечення безперервного розширеного відновлення виробництва» [13, с. 8].

Так, Н. Погореленко зазначає, що «...оборотні кошти є особлива форма руху вартості, їх кругообігу на підприємстві. Вони авансуються у вигляді грошей для створення оборотних фондів та фондів обігу» [22, с. 4].

Поряд з визначенням терміна «оборотні кошти» у наукових літературних джерелах існують визначення і в законодавчих та нормативних актах України. Так, відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Баланс», оборотні активи – це грошові кошти і їх еквіваленти, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [25]. Згідно з Господарським кодексом України оборотними коштами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні й швидкозношувані предмети, інше майно виробничого й невиробничого призначення, що належить по законодавству до оборотних коштів [12].

Аналізуючи терміни «оборотні кошти», «оборотні активи», «оборотний капітал», слід зазначити, що науковці по-різному характеризують їх склад і структуру, тобто ці економічні категорії, описують майже однакові об’єкти (рис. 1).

Зазвичай оборотні кошти – це величина грошових коштів, авансованих в оборотні фонди та фонди обігу, які забезпечують планомірний і безперервний процес виробництва й реалізації продукції. Також слід звернути увагу, що оборотні засоби – це некоректно перекладені з російської мови «оборотные средства», більш правильно перекласти як оборотні кошти.

Порівнюючи оборотні кошти з оборотними активами, необхідно відмітити, що оборотні активи – термін, який визначено як найменування другого розділу активу бухгалтерського балансу, тобто до оборотних активів належать ті активи, які у бухгалтерському балансі відображені у його другому розділі. Тобто, оборотні активи ширше поняття, оскільки грошові кошти є одним із елементів оборотних активів.

Оборотний капітал – об’єднує в собі як матеріально-речовинну, так і вартісну форму капіталу, при тому, що оборотні кошти відображають тільки вартісну форму.

Висновки. Таким чином, дослідження основних понять сутності оборотних коштів, оборотного капіталу та оборотних активів дозволило зробити висновок про необхідність розрізняти ці три визначення, а також дали змогу сформулювати власне визначення цієї категорії.

Отже, оборотні кошти – це кошти, авансовані в грошовій формі у фінансування виробничого циклу з метою забезпечення безперебійного створення готової продукції та підвищення рівня прибутковості підприємства.

Дослідження сутності економічної категорії «оборотні кошти» – це початковий етап розв’язання проблеми управління оборотними коштами вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абубакер, Абулгасем Однат. Механізм управління оборотними коштами промислового підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Абулгасем Однат Абубакер. – Маріуполь, 2009. – 24 с.
2. Азаренко, Г. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни (2-ге вид., випр. і доп.) / Г. М. Азаренко, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. – К. : Знання-Прес, 2006. – 287 с.
3. Арутюнов, Ю. А. Финансовый менеджмент : учебн. пособ. (2-е изд., стер.) / Ю. А. Арутюнов. – М. : КНОРУС, 2007. – 312 с.
4. Білик, М. Д. Управління фінансами державних

- підприємств / М. Д. Білик. – К. : Знання, КОО, 1999. – 312 с.
5. Бланк, І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / І. О. Бланк. – К. : Ельга, 2008. – 724 с.
6. Бойчик, І. М. Економіка підприємства : навч. посібн. / І. М. Бойчик. – К. : Атіка, 2007. – 528 с.
7. Бондар, Н. М. Економіка підприємства : навч. посібн. / Н. М. Бондар. – К. : А.С.К., 2004. – 400 с.
8. Брейли, Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс. – М. : Олимп-Бизнес, 1997. – 1088 с.
9. Бригхем, Е. Ф. Основы финансового менеджмента : підручн. (пер. з англ.) / Е. Ф. Бригхем. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.
10. Василевич, Д. В. Удосконалення методів управління оборотними коштами підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук. / Д. В. Василевич. – Кривий Ріг, 2005. – 17 с.
11. Володькіна, М. В. Економіка промислового підприємства : навч. посібн. / М. В. Володькіна. – К. : ЦУЛ, 2004. – 196 с.
12. Господарський кодекс України. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 304 с.
13. Гур'єва, Я. В. Обігові кошти та резерви підвищення ефективності їх використання : автореф. дис. ... канд. екон. наук. / Я. В. Гур'єва. – Х., 2000. – 18 с.
14. Ермасова, Н. Б. Финансовый менеджмент : консп. лекцій / Н. Б. Ермасова. – М. : Юрайт-Издат, 2007. – 192 с.
15. Ефимова, Н. Ф. Финансовый менеджмент / Н. Ф. Ефимова, Г. А. Маховикова. – СПб. : Вектор, 2006. – 192 с.
16. Зви Боди. Финансы / Зви Боди, Роберт Мертон. – М. : Вильямс, 2007. – 592 с.
17. Зелгавилс, И. В. Финансы предприятий : учебн. пособ. / И. В. Зелгавилс. – М. : ВИТ + РЭМ, 2002. – 352 с.
18. Зятковский, І. В. Фінанси підприємств : навч. посібн. (2-ге вид., перероб. та доп.) / І. В. Зятковский. – К. : Кондор, 2003. – 364 с.
19. Крейнина, М. Н. Финансовый менеджмент : учебн. пособ. / М. Н. Крейнина. – М. : Дело и сервис, 1998. – 304 с.
20. Кулішов, В. В. Економіка підприємства: теорія і практика : навч. посібн. / В. В. Кулішов. – К. : Ніка-Центр, 2002. – 216 с.
21. Мочерний, С. В. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т., т. 1 / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – 616 с.
22. Погореленко, Н. П. Ефективність використання обігових коштів у виробничих запасах промислових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук. / Н. П. Погореленко–Х., 1998. – 18 с.
23. Поддєрьогін, А. М. Фінанси підприємств : підручн. (3-тє вид., перероб. та доп.) / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам та ін.; керівник авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2000. – 460 с.
24. Покропивний, С. Ф. Економіка підприємства : підручн. / С. Ф. Покропивний. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
25. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 «Баланс» від 21.06.99 р. № 396/3689 // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 277 – С. 13-20.
26. Поляк, Г. Б. Финансовый менеджмент : учебн. для вузов / Г. Б. Поляк. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 518 с.
27. Прима, Т. О. Економіка підприємства : навч. посібн. / Т. О. Прима. – К. : Вікар, 2001. – 178 с.
28. Рексин, А. В. Финансовый менеджмент : учебн. пособ. (3-е изд., испр. и доп.) / А. В. Рексин, Р. Р. Сароян. – М. : МГИУ, 2007. – 224 с.
29. Роштейн, Л. А. Оборотные средства в промышленности / Л. А. Роштейн. – М. : ФиС, 1986. – 93 с.
30. Смагин, В. Н. Финансовый менеджмент. Краткий курс : учебн. пособ. / В. Н. Смагин. – М. : КНОРУС, 2007. – 144 с.
31. Шегда, А. В. Економіка підприємства : навч. посібник / А. В. Шегда. – К. : Знання, 2005. – 431 с.

УДК 330.142.26

Ткаченко Алла Михайлівна, доктор економічних наук, професор. **Звирько Галина Петрівна**, аспірантка. Запорізька державна інженерна академія. **Сучасні підходи при дослідженні сутності оборотних коштів.** Розглянуто визначення сутності поняття «оборотні кошти» і виявлено особливості економічних термінів «оборотні кошти», «оборотні активи» та «оборотний капітал». Запропоновано власне визначення сутності оборотних коштів. Доведено нетотожність понять «оборотні кошти», «оборотні активи» та «оборотний капітал».

Ключові слова: оборотні кошти, оборотний капітал, оборотні активи, оборотні засоби, оборотні фонди, фонди обігу.

УДК 330.142.26

Ткаченко Алла Михайловна, доктор экономических наук, профессор. **Звирько Галина Петровна**, аспирантка Запорожской государственной инженерной академии. **Современные подходы при исследовании сущности оборотных средств.** Рассмотрены понятия «оборотные средства», «оборотные активы» и «оборотный капитал». Предложено собственное определение сущности оборотных средств. Доказано нетождественность понятий «оборотные средства», «оборотные активы» и «оборотный капитал».

Ключевые слова: оборотные средства, оборотные активы, оборотный капитал, оборотные фонды, фонды обращения.

UDC 330.142.26

Tkachenko Alla Myhailivna, doctor of economic sciences, professor. **Zvirko Galina Petrivna**, is a postgraduate student of Zaporozhye state engineering academy. **Modern approaches to investigating assets as a complex economic category.** The article deals with such terms as circulating assets, circulating activities, circulating capital. We suggest our own definition of the term «circulating assets». The non-identity of such notions as «circulating assets», «circulating activities» and «circulating capital» has been proved.

Keywords: circulating assets, circulating activities, circulates capital, inventory, circulating funds.

Стаття отримана редакцією 03.02.2012 р.